

PARTIZANSKA I KOMUNISTIČKA REPRESIJA I ZLOČINI U HRVATSKOJ
1944.-1946.

DOKUMENTI

Nakladnik:

Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Slavonski Brod

Recenzenti:

Dr. sc. Nikica Barić
Dr. sc. Zdenko Radelić

PARTIZANSKA I KOMUNISTIČKA
REPRESIJA I ZLOČINI
U HRVATSKOJ
1944.-1946.

DOKUMENTI

1. izdanje

© 2032.

**PARTIZANSKA I KOMUNISTIČKA REPRESIJA I ZLOČINI U HRVATSKOJ
1944.-1946.
DOKUMENTI**

Za nakladnika:

Dr. sc. Mato Artuković

Priredili:

Dr. sc. Zdravko Dizdar

Dr. sc. Vladimir Geiger

Milan Pojić, prof.

Mate Rupić, prof.

Glavni urednik:

Mate Rupić, prof.

Lektorica:

Nikolina Krtalić

Prijevod na engleski:

Vlatka Lemić

Obrada slikovnih priloga:

Ivan Majdak

Izrada kazala:

Vlatka Lemić

Naslovnica:

Lidija Janković

Slog i tisak:

Tiskara Rotim i Market

Naklada:

1000 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb
UDK 323.281(497.5) "1944/1946" (093.2)

PARTIZANSKA i komunistička represija i zločini u
Hrvatskoj 1944. - 1946. : dokumenti / <priredili Zdravko
Dizdar ... et al.>. - 5. izd. - Slavonski Brod : Hrvatski institut
za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i
Baranje, 2005.

ISBN 953-6659-20-4

I. Politički progoni -- Hrvatska -- 1944. - 1946. -- Dokumenti
450623060

SADRŽAJ:

Predgovor.....	15
Kratice.....	31
• 1944., svibanj 9., Topusko - Deklaracija Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske	33
1. 1944., svibanj 24. - Uredba o vojnim sudovima Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije	35
2. 1944., rujan 18. - Štab XIV. korpusa NOVJ dostavlja podređenim postrojbama prijepis zapovijedi Josipa Broza Tita, vrhovnog zapovjednika NOV i PO Jugoslavije i maršala Jugoslavije, o poduzimanju mjera protiv postrojbi i pojedinaca koji bi i nakon 15. rujna 1944. ostali u "neprijateljskim redovima" i njihovom smještanju u zarobljeničke logore.....	43
3. 1944., rujan 29. - Mjesečno političko-obavještajno izvješće za rujan 1944. OZN-e za zagrebačku oblast upućeno II. odsjeku OZN-e za Hrvatsku o prisilnom novačenju i bjegovima iz NOV-e, te o načinu iseljavanja/protjerivanja Mađara iz bjelovarskog i moslavačkog okruga	44
4. 1944., rujan 29. - Pismo OZN-e za zagrebačku oblast upućeno Oblasnom komitetu KPH i komesaru X. korpusa "Zagrebačkog", u kojem se izražava nezadovoljstvo radom Vojnog suda Komande bjelovarskog područja	46
5. 1944., studeni 21., Beograd - Odluka Predsjedništva AVNOJ-a o prijelazu u državno vlasništvo neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom neprisutnih osoba i o sekvstru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otuđile	48
6. 1944., prosinac 1. - Kotarski komitet KPH Đakovo izvješćuje Okružni komitet KPH Slavonski Brod, o protjerivanju njemačkih, mađarskih i ustaških obitelji iz sela pod partizanskom vlašću.....	51
7. 1944., prosinac 2. - Okružni komitet KPH Slavonski Brod, izvješćuje o protjerivanju njemačkih obitelji iz sela Đakovštine pod partizanskom vlašću.....	52
8. 1945., siječanj - Izvješće o razlozima likvidacija domobranskih časnika i vojnika koji su se odazvali amnestiji, od strane pripadnika OZN-e VI. korpusa NOV i PO Jugoslavije u razdoblju od 15. rujna 1944. do 1. siječnja 1945.	53
9. 1945., siječanj 10. - Ovlaštenje general-majora Ivana Rukavine zapovjednika Vojne uprave za Banat, Bačku i Baranju NOVJ potpukovniku Đuri Kladarinu, da može u Vojvodini prema svojem nahođenju pregledavati logore za Nijemce/folksdojčere, kao i mjesta iz kojih njemačko stanovništvo nije iseljeno ili internirano, te pojedine osobe uhićivati odnosno postupati prema svojim procjenama	55

10. 1945., siječanj 17. - Izvješće Drage Desputa, člana Sudskog odsjeka Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske upućeno Centralnom komitetu KPH o radu vojnih sudova i obračunu s "narodnim neprijateljima" u Dalmaciji	56
11. 1945., siječanj 25. - Odsjek OZN-e za oblast VI. korpusa upućuje III. odsjeku OZN-e za Hrvatsku popise domobranskih časnika i ostalih, koje su likvidirali pripadnici OZN-e te postrojbi VI. korpusa NOV i PO Jugoslavije u razdoblju od 15. rujna 1944. do 1. siječnja 1945.	73
12. 1945., siječanj 30. - Izvješće o radu IV. sekcije OZN-e za zagrebačku oblast u razdoblju od 8. prosinca 1944. do 30. siječnja 1945., upućeno IV. odsjeku OZN-e za Hrvatsku, posebice o vođenju evidencija i broju upisanih u njih	89
13. 1945., ožujak 17. - Petnaestodnevno izvješće Opunomoćništva OZN-e zagrebačke oblasti za okrug Bjelovar upućeno OZN-i II. zagrebačke oblasti o uhićenjima "narodnih neprijatelja", o nasilnom novačenju u NOV i o iseljavanju njemačkih obitelji u Bjelovar te konfiskaciji njihove imovine.....	90
14. 1945., travanj 12. - Izvješće o radu IV. sekcije OZN-e za zagrebačku oblast za ožujak 1945. upućeno IV. odsjeku OZN-e za Hrvatsku o vođenju evidencija i broju osoba upisanih u njih	91
15. 1945., travanj 13. - Izvješće III. odsjeka OZN-e za Hrvatsku upućeno komesaru Glavnog štaba Hrvatske o zapaženim greškama i nedostacima u postrojbama NOV-e, te o ubijanju ratnih zarobljenika.....	93
16. 1945., travanj 24., Šibenik - Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj.....	94
17. 1945., travanj 26., Gospić - Izvješće Javnog tužiteljstva okruga Lika Javnom tužilaštvu Hrvatske o stanju u okrugu nakon što su partizani zauzeli Gospić.....	97
18. 1945., travanj 29. - Zapovijed Štaba III. JA podređenim postrojbama o postupku sa zarobljenicima.....	100
19. 1945., svibanj, Slavonski Brod - Okružni NOO Slavonski Brod nalaže kotarskim NOO-ima Slavonski Brod, Đakovo i Županja potrebu poduzimanja "energičnih mjera za čišćenje zemlje od fašističkih ostataka i raznih protunarodnih elemenata", posebice popisivanja svih preostalih Nijemaca/folksdojčera i njihovo upućivanje u logore	101
20. 1945., svibanj 11. - Izvješće Štaba I. JA upućeno Generalštabu JA o neprijateljskim gubicima u bitci za Zagreb	103
21. 1945., svibanj 12., Zagreb - Depeša OZN-e za Hrvatsku br. 104 upućena Vrhovnom štabu JA o broju zarobljenika u logoru na Kanalu u Zagrebu	104
22. 1945. svibanj 12., Zagreb - Zapisnik sa sastanka Mjesnog komiteta KPH Zagreb	105

23. 1945., svibanj 13. - Iz obavijesti Štaba XVI. vojvođanske divizije III. JA Štabu I. brigade o prebrojavanju i sređivanju zarobljenog materijala, te o upućivanju svih zarobljenika u koncentracijski logor u Celju 107
24. 1945., svibanj 14. - Depeša Štaba I. JA Generalštabu JA o predaji Nijemaca kod Celja i o očajnom stanju u zarobljeničkim logorima 108
25. 1945. svibanj 15., Petrinja - Izvješće Javnog tužitelja okruga Banija o stanju u zauzetim mjestima, pljački od strane jedinica II. JA, likvidaciji ranjenika iz sisačke bolnice, zarobljeničkim logorima, te postupku prema "narodnim neprijateljima" 108
26. 1945., svibanj 15. - Izvod iz knjige depeša Glavnog štaba JA za Hrvatsku upućenih Generalštabu JA o broju zarobljenika na područjima vojnih korpusnih oblasti u Hrvatskoj 15. svibnja 1945. 111
27. 1945., svibanj 15. - Depeša Štaba III. JA upućena Generalštabu JA o predaji više od 20.000 ustaša kod Poljane, uz napomenu da su se ustaše jednim dijelom uspjele probiti prema Bleiburgu..... 112
28. 1945., svibanj 15., Zagreb - Depeša Vrhovnog štaba JA/Aleksandra Rankovića br. 124 upućena OZN-i za Hrvatsku u kojoj se izražava nezadovoljstvo malim brojem likvidiranih u Zagrebu, kao i o uhićenjima HSS-ovaca..... 113
29. 1945., svibanj 16., Zagreb - Depeša OZN-e za Hrvatsku br. 118 upućena OZN-i za Bosnu i Hercegovinu o broju izbjeglica u Zagrebu 114
30. 1945., svibanj 17. - Depeše Generalštaba JA upućene Štabu III. JA od 15. do 17. svibnja 1945. 114
31. 1945., svibanj 17., Beograd - Obavijest Kabineta maršala Jugoslavije predstojniku britanske vojne delegacije o primitku depeše feldmaršala Aleksandera od 16. svibnja 1945. o predaji 200.000 Jugoslavena u Austriji, te o evakuaciji britanskih snaga s otoka Visa..... 116
32. 1945., svibanj 17. - Iz knjige depeša 12. divizije III. JA od 16. i 17. svibnja 1945. o sprovođenju zarobljenika od Bleiburga do Maribora i o osiguranju logora Maribor 117
33. 1945., svibanj 17. - Depeše Štaba 48. divizije upućene Štabu I. JA o zarobljavanju dviju skupina ustaša..... 119
34. 1945., svibanj 17. - Dopis III. odsjeka OZN-e za oblast X. korpusa "Zagrebačkog" upućen OZN-i II. za zagrebačku oblast o strijeljanju civila od strane 21. makedonske divizije u Ivanić Gradu 120
35. 1945., svibanj 18. - Depeše I. JA upućene Generalštabu JA od 16. do 18. svibnja 1945. o stanju u zarobljeničkim logorima i zarobljavanju skupine ustaša 121
36. 1945., svibanj 13.-19., Zagreb - Iz knjige depeša OZN-e za Hrvatsku u svezi s postupkom prema nadbiskupu Alojziju Stepincu 122

37. 1945., svibanj 15.-19., Maribor - Iz operacijskog dnevnika 40. slavonske divizije III. JA o borbenom djelovanju kod Dravograda, te o sprovođenju zarobljenika do Zagreba 123
38. 1945., svibanj 19. - Izvješće Štaba III. JA upućeno Štabu III. ukrajinskog fronta o broju zarobljenih "neprijateljskih vojnika i oficira" u razdoblju od 8. do 18. svibnja 1945. 125
39. 1945., svibanj 19. - Zapovijed Štaba III. JA upućena štabovima XIV. i XVII. divizije JA, da se prema zapovijedi vrhovnog zapovjednika JA, imaju povući iz Koruške, te da XIV. divizija odredi jednu brigadu za preuzimanje ratnih zarobljenika od saveznika u Koruškoj i njihovo sprovođenje do Ljubljane..... 126
40. 1945., svibanj 20. - Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 12. krajiške brigade JA od 14. do 20. svibnja 1945. o prihvatu oko 40.000 zarobljenika, njihovom smještaju u logor kod Celja, te njihovom sprovođenju i smještaju u logor Samobor 128
41. 1945., svibanj 21. - Iz knjige depeša 15. majevičke brigade upućenih Štabu XVII. divizije o likvidiranju skupine ustaša, te o nastavku strijeljanja zarobljenih četnika i ustaša 130
42. 1945., svibanj 24. - Iz operativnog izvješća Štaba III. JA upućenog Generalštabu JA o borbenim djelovanjima podređenih postrojbi u razdoblju od 8. do 23. svibnja 1945. te o ukupnom broju zarobljenika 131
43. 1945., svibanj 25., Maribor - Iz operacijskog dnevnika Trećeg bataljuna 6. istočnobosanske brigade XVII. istočnobosanske divizije III. JA o "likvidiranju narodnih izdajnika" u razdoblju od 23. do 25. svibnja 1945. 139
44. 1945., svibanj 25. - Uputa III. odsjeka OZN-e za oblast X. korpusa "Zagrebačkog" o postupku s ratnim zarobljenicima, upućena Opunomoćeništvu OZN-e III. za moslavačko područje 140
45. 1945., svibanj 26. - Dopis upućen III. odsjeku OZN-e za Hrvatsku o osnivanju zarobljeničkih logora u Slavoniji i odnosu prema ratnim zarobljenicima 141
46. 1945., svibanj 28., Zagreb - Depeša OZN-e za Hrvatsku br. 155 upućena Generalštabu JA o namjeri prebacivanja arhive Ministarstva vanjskih poslova NDH u Beograd 143
47. 1945., svibanj 28. - Depeša II. JA upućena XXVIII. diviziji o tome da se zarobljeni domobrani više ne smatraju zarobljenicima, da će biti povučeni iz logora, izuzev časnika i dočasnika, da će se njima popuniti postrojbe JA, kao i o tome da sve zarobljenike na prostoru divizije do njihova smještaja u logore preuzimaju i osiguravaju divizijske postrojbe 144
48. 1945., svibanj 29. - Depeša II. JA upućena podređenim postrojbama, kojom se zabranjuje oduzimanje privatnih stvari od zarobljenika 145

49. 1945., svibanj 31. - Iz izvješća sekretara KPH IV. udarne brigade upućenog sekretaru Divizijskog komiteta KPH III. udarne divizije o partijskom radu i odnosu prema zarobljenicima u svibnju 1945. 145
50. 1945., lipanj - Izvješće OZN-e za Baniju o radu u svibnju 1945. 147
51. 1945., lipanj 1., Vinkovci - Upravni odjel Gradskog NOO Vinkovci dostavlja Centralnom logoru za protjerivanje Nijemaca/folksdojčera u Josipovcu kraj Osijeka poimenični popis uhićenih folksdojčera s područja Gradskog NOO-a Vinkovci, te izvješćuje da će ih izručiti u logor na daljnji postupak 148
52. 1945., lipanj 2., Nova Gradiška - Izvješće Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška upućeno Oblasnom komitetu KPH Osijek o stanju u kotaru nakon preuzimanja vlasti..... 149
53. 1945., lipanj 3. - Iz izvješća sekretara KPH XII. proletherske udarne brigade upućenog sekretaru Divizijskog komiteta KPH XII. udarne divizije o partijskom radu i odnosu prema zarobljenicima u svibnju 1945. 153
54. 1945., lipanj 4., Beograd - Odjel za repatrijaciju Ministarstva socijalne politike DFJ izvješćuje Predsjedništvo Ministarskog savjeta DFJ o zaključku Državne komisije za repatrijaciju o iseljavanju/protjerivanju pripadnika mađarske i njemačke narodnosti 156
55. 1945., lipanj 6. - Izvješće OZN-e za okrug Banija upućen OZN-i za Hrvatsku o svojem radu, o masovnoj likvidaciji kod Kostajnice i o radu Oblasnog suda Banije..... 157
56. 1945., lipanj 12. - Izvješće Dimitrija Georgijevića, opunomoćenika OZN-e za Jugoslaviju, upućeno Aleksandru Rankoviću, načelniku OZN-e Ministarstva narodne obrane DFJ o kretanju kolona ratnih zarobljenika s austrijske granice i iz Slovenije, o logorima u Hrvatskoj i Vojvodini, te o broju zarobljenika, ishrani i sanitetskoj službi..... 161
57. 1945., lipanj 16. - Organizacijsko izvješće III. odsjeka OZN-e za Hrvatsku upućeno načelniku OZN-e za Hrvatsku o ustrojavanju Štaba za zarobljenike za Hrvatsku, o izvršnom aparatu kod OZN-e za "specijalne zadatke" 165
58. 1945., lipanj 18. - Primljena depeša 17. brigade XXVIII. divizije JA o bijegu petorice ustaša sa strijeljanja 312 osoba u Gradcu kod Virovitice, koji su to zatim opisivali narodu 167
59. 1945., srpanj 3. - Dopis načelniku OZN-e za Hrvatsku o procjeni broja domobranskih i ustaških časnika, te o njihovoj sudbini 167
60. 1945., srpanj 5. - Izvješće o stanju u postrojbama Hrvatske divizije KNOJ-a i o masovnim likvidacijama 168
61. 1945., srpanj 5., Josipovac - Odluka zapovjedništva Radnog logora Josipovac o protjerivanju Nijemaca/folksdojčera iz Slavonije u Njemačku 172

62. 1945., srpanj 6., Osijek - Upravni odjel Oblasnog NOO-a za Slavoniju u Osijeku dostavlja upravnim odjelima Okružnog i Gradskog NOO-a tumačenje odluke o konfiskaciji imovine folksdojčera..... 174
63. 1945., srpanj 6., Zagreb - Ministarstvo unutarnjih poslova FD Hrvatske izvješćuje oblasne i okružne NOO-e o svojoj odluci o uklanjanju vojničkih globalja okupatora 177
64. 1945., srpanj 7., Zagreb - Zemaljska komisija za repatrijaciju Nijemaca pri Ministarstvu unutarnjih poslova FD Hrvatske, izvješćuje upravne odjele oblasnih, okružnih i gradskih NO-a o postupku repatrijacije (iseljavanja/protjerivanja) Nijemaca/folksdojčera 179
65. 1945., srpanj 8., Gospić - Depeša Okružnog komiteta KPH za Liku upućena Centralnom komitetu KPH o namjeri da bez presude strijeljaju 60 zatvorenika, za odmazdu za ubojstvo dvojice članova Okružnog komiteta 184
66. 1945., srpanj 9., Zagreb - Presuda Vojnog suda Komande grada Zagreba vojnim dušobrižnicima Hrvatskih oružanih snaga NDH 185
67. 1945., srpanj 10., Zagreb - Izvješće Ministarstva unutarnjih poslova FD Hrvatske upućeno Centralnom komitetu KPH o pogoršanju stanja u Slavoniji zbog brutalne primjene sile i pljačke od strane JA, milicije i OZN-e 187
68. 1945., srpanj 11., Zagreb - Izvješće javnog tužitelja II. JA o nepravilnostima u postupku prema ratnim zarobljenicima 192
69. 1945., srpanj 11., Zagreb - Izvješće o radu javnih tužitelja karlovačkog i banijskog okruga 195
70. 1945., srpanj 12. - Izvješće Dimitrija Georgijevića, opunomoćenika OZN-e za Jugoslaviju, upućeno Aleksandru Rankoviću, načelniku OZN-e Ministarstva narodne obrane DF Jugoslavije o pregledu ratnih zarobljenika u Jugoslaviji po narodnostima, po mjestima logora (rada) i po činovima, te o nekim nedostacima 198
71. 1945., srpanj 14., Slavonski Brod - Okružni NOO, Upravni odjel Slavonski Brod nalaže Kotarskom NOO-u Upravni odjel Đakovo, da je zabranjeno svako posjećivanje logoraša i zadržavanje ili kretanje u blizini logora Krndija, a da će prekršitelji biti najstrože kažnjeni..... 206
72. 1945., srpanj 17. - Pregled i stanje u vojnim zarobljeničkim logorima za Nijemce i Austrijance u Slavoniji 207
73. 1945., srpanj 18., Gospić - Iz izvješće Javnog tužiteljstva za Liku o političkim prilikama, radu kaznenog i građanskog odjela, te radu Vojnog suda ličkog područja 210
74. 1945., srpanj 18., Karlovac - Iz izvješća Javnog tužitelja za okrug Karlovac o radu kaznenog, vojnog i odjela OZN-e..... 215

75. 1945., srpanj 19., Karlovac - Iz izvješća Odjela za opći nadzor Javnog tužitelja za okrug Karlovac upućenog Odjelu za opći nadzor Javnog tužitelja Hrvatske o nepravilnostima u raspodjeli doznaka za hranu, te o greškama OZN-e zbog uhićenja bez dokaza.....218
76. 1945., srpanj 20., Suhopolje - Zapisnik sa sastanka boraca Suhopolja upućen Andriju Hebrangu u kojem prosvjeduju protiv kolonizacije Srba u Viroviticu, masovnog protjerivanja katolika iz kotara Virovitica, te ubijanja zarobljenih Hrvata 221
77. 1945., srpanj 20., Bjelovar - Izvješće Javnog tužitelja okruga Bjelovar upućeno Javnom tužitelju Hrvatske o djelotvornosti OZN-e koja je uhitila sve "reakcionare", o stanju u logorima i zatvorima, te o radu vojnih sudova.....227
78. 1945. srpanj 26., Beograd - Ministar kolonizacije DFJ Sreten Vukosavljević izvješćuje Predsjedništvo Ministarskog savjeta DFJ o tome, da američke, engleske i sovjetske vlasti izbjegle jugoslavenske Nijemce/folksdojčere smatraju državljanima DFJ, te da ih upućuju na povratak u Jugoslaviju 231
79. 1945., srpanj 31., Slavonski Brod - Javni tužitelj okruga Slavonski Brod izvješćuje Javnog tužitelja Hrvatske o stanju u logorima i zatvorima na području okruga Slavonski Brod 232
80. 1945., srpanj - Zapisnik s prvog savjetovanja načelnika i rukovoditelja OZN-e za Hrvatsku, o upućivanju Nijemaca/folksdojčera koji se vraćaju u logore, o likvidacijama, o slabom radu sudova, o OZN-i kao pomoćnom organu komunističke partije.....234
81. 1945., kolovoz 3., Beograd - Ukaz Predsjedništva AVNOJ-a o općoj amnestiji i pomilovanju 237
82. 1945., kolovoz 4., Osijek - Komisija za repatrijaciju Oblasnog NO za Slavoniju u Osijeku dostavlja upravnim odjelima okružnih i gradskih NO-a uputu o načinu protjerivanja, odnosno upućivanja u logore Nijemaca/folksdojčera 240
83. [1945. kolovoz 5.] - Iz zapisnika partijske konferencije 34. udarne divizije JA o masovnom ubijanju zarobljenika i civila od strane Karlovačke brigade i brigade Franjo Ogulinac-Seljo.....243
84. 1945., kolovoz 14., Zagreb - Izvješće o brojnom stanju zarobljenika u logorima Bjelovar, Čemernica, Prečko, Dubovac i Maksimir, prije i nakon Ukaza o općoj amnestiji i pomilovanju od 3. kolovoza 1945. 244
85. 1945., kolovoz 18., Varaždin - Izvješće Javnog tužitelja za okrug Varaždin o stanju u logoru Maruševac i zatvoru OZN-e u Zlataru 245
86. 1945., kolovoz 23., Slavonski Brod - Upravni odjel Okružnog NO Slavonski Brod izvješćuje Upravni odjel Gradskog NO Vinkovci o obustavi protjerivanja Nijemaca/folksdojčera do daljnjeg naređenja i nalaže njihovo upućivanje u logore Valpovo i Krndija.....247

87. 1945., kolovoz 31. - Izvješće Opunomoćništva OZN-e Hrvatske divizije KNOJ-a upućeno OZN-i za Hrvatsku o bacanju "bandita" u jamu kod Slunja 249
88. 1945., rujan 18., Zagreb - Izvješće Ministarstva pravosuđa FD Hrvatske upućeno Javnom tužitelju Hrvatske o radu sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba 250
89. 1945., rujan 18., Slavonski Brod - Okružni NO Slavonski Brod, Upravni odjel, Odsjek narodne sigurnosti, izvješćuje Ministarstvo unutrašnjih poslova FD Hrvatske, Odjel kaznenih zavoda Zagreb, o stanju u logorima na području okruga Slavonski Brod (Radni logor Vinkovci i Sabirni logor Krndija) 265
90. 1945., rujan 21., Slavonski Brod - Odsjek narodne sigurnosti Okružnog NO Slavonski Brod dostavlja Gradskom NO-u Upravni odjel Vinkovci uputu o protjerivanju Nijemaca/folksdojčera 269
91. 1945., rujan 26., Zagreb - Ministarstvo pravosuđa FD Hrvatske, dostavlja predsjedništvima svih okružnih i kotarskih narodnih sudova tumačenje Odluke Predsjedništva AVNOJ-a od 21. studenoga 1944. o konfiskaciji imovine osoba njemačke narodnosti i o odnosu prema Austrijancima 270
92. 1945., listopad 18., Zagreb - Pismo Milke Vukelić upućeno Vladimiru Bakariću o represiji i zločinima partizana nakon dolaska u Gospić 272
93. 1945., listopad 19., Zagreb - Izvješće pomoćnika Javnog tužitelja Hrvatske, Odjela OZN-e, o stanju u zatvorima OZN-e u Zagrebu.....276
94. 1945., listopad 23., Slavonski Brod - Izvješće Okružne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Slavonski Brod upućeno Zemaljskoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Zagreb o Nijemcima/folksdojčerima na području Okružnog NO-a Slavonski Brod.....280
95. 1945., studeni 3., Petrinja - Iz izvješća Javnog tužitelja Banije o radu vojnog odjela te o stanju u zarobljeničko-kaznjeničkom logoru u Glini.....282
96. 1945., studeni 3. - Iz izvješća pomoćnika Javnog tužitelja Hrvatske o stanju u logorima Valpovo, Orlovnjak i Lepoglava 283
97. 1945., studeni 12., Zagreb - Iz izvješća Ministarstva unutarnjih poslova Narodne vlade Hrvatske upućenog Centralnom komitetu KPH o brojnosti i aktivnosti odmetnika i križara, te o stanju u kažnjeničkim logorima i kaznionicama u Hrvatskoj.....285
98. [1945, studeni] - Izvješće Zvonka Brkića, političkog sekretara Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju upućeno Centralnom komitetu KPH o likvidaciji civila iz Slavanskog Šamca, Kruševica, Sikirevaca, Jaruga i Velike Kopanice.....293
99. 1945., prosinac 3., Bjelovar - Iz izvješća Javnog tužitelja za okrug Bjelovar upućenog Javnom tužitelju Hrvatske o stanju u logorima i zatvorima OZN-e 302

100.	1945., prosinac 9. - Izvješće OZN-e upućeno Centralnom komitetu KPH o ubojstvu svećenika don Eugena Šutrina u Privlaci kod Zadra	303
101.	1946., siječanj 5., Zagreb - Odjel za izvršenje kazni Ministarstva unutarnjih poslova Narodne vlade Hrvatske, dostavlja oblasnim i okružnim odjelima unutrašnjih poslova tumačenje o krivičnom progonu osoba koje nisu njemačke narodnosti i podrijetla, a koje su se iskazivale kao Nijemci.....	306
102.	1946., siječanj 12., Valpovo - Zdravstveno-socijalni odjel Kotarskog NO-a Valpovo izvješćuje Zdravstveno-socijalni odjel Okružnog NO-a Osijek o pojavi pjegavog tifusa u Radnom logoru Valpovo	308
103.	1946., siječanj 18., Beograd - Ministarstvo vanjskih poslova FNRJ izvješćuje Predsjedništvo ministarskog savjeta FNRJ, da je Ministarstvu unutarnjih poslova FNRJ dostavilo prijedlog o iseljavanju/repatrijaciji Nijemaca/folksdočera iz Jugoslavije	310
104.	1946., veljača 26., Beograd - Izvješće Odjela za ratne zarobljenike Ministarstva narodne obrane FNRJ upućeno Dimitriju Georgijeviću, opunomoćeniku OZN-e za Jugoslaviju o zarobljenicima, jugoslavenskim državljanima	313
105.	1946., ožujak 4., Beograd - Zapovijed Josipa Broza Tita, vrhovnog zapovjednika JA, Odjelu za ratne zarobljenike Ministarstva narodne obrane FNRJ, o otpustu iz logora ratnih zarobljenika, jugoslavenskih državljana	315
106.	1946., ožujak 4., Karlovac - OZN-a za okrug Karlovac izvješćuje Javnog tužitelja za okrug Karlovac o bijegu 15 osoba osuđenih na smrt iz zatvora Okružnog narodnog suda u Karlovcu, od kojih su deseterica u bijegu ubijena	316
107.	1946., ožujak 12., Zagreb - Odjel za izvršenje kazni Ministarstva unutarnjih poslova NR Hrvatske, dostavlja okružnim odjelima unutarnjih poslova načelno uputstvo o upućivanju u logore osoba njemačke narodnosti	317
108.	1946., travanj 27., Varaždin - Izvješće Okružnog komiteta KPH Varaždin upućeno Centralnom komitetu KPH o likvidaciji četvorice mještana Lepoglave od strane članova Kotarskog komiteta KPH Ivanec	320
109.	1946., svibanj 11., Slavonski Brod - Odsjek narodne sigurnosti Odjela Unutarnjih poslova okruga Slavonski Brod, dostavlja Odjelu Unutarnjih poslova grada Vinkovci uputu o puštanju iz logora Krndija pojedinih skupina osoba njemačke narodnosti	321
110.	1946. - Iz izvješća šefa II. odsjeka OZN-e za Vojvodinu o broju uhićenih po odsjecima, puštenih na slobodu, upućenih sudu, upućenih u logor te likvidiranih na području Srijema i cijele Vojvodine.....	324
	Imensko kazalo	329
	Mjesno kazalo	336

PREDGOVOR

Dokumenti objavljeni u ovoj zbirci, koja je rezultat rada dvojice povjesničara i dvojice arhivista, prikupljeni su više godina u okviru različitih znanstveno-istraživačkih projekata i stručne obrade arhivskoga gradiva vezanog uz razdoblje Drugog svjetskog rata i neposrednog poraća.

Najveći broj objavljenih radova o partizanskoj i komunističkoj represiji i zločinima u Hrvatskoj potkraj i nakon Drugog svjetskog rata, nastao je uglavnom na temelju iskaza sudionika tih događaja, u prvom redu onih s poražene strane, te rezultata naknadno utvrđenih brojeva i osobnih podataka osoba nestalih ili stradalih u tom razdoblju, a tek u manjoj mjeri istraživanjem na izvornom arhivskom gradivu. Stoga se i nametnula potreba objavljivanja zbirke dokumenata postrojbi i ustanova NOV i PO Jugoslavije/Hrvatske, organa KP Jugoslavije/Hrvatske, te DF/FNRJ Jugoslavije odnosno FD/NR Hrvatske, koja bi obuhvatila najznačajnije dostupno izvorno gradivo što se odnosi na represiju i zločine partizanskog pokreta predvođenog Komunističkom partijom Jugoslavije nad poraženim vojnim i političkim protivnicima u Drugom svjetskom ratu, kao i nad onima koje su komunističke vlasti smatrale stvarnom ili mogućom prijetnjom u ostvarenju potpune vlasti u novoj jugoslavenskoj državi.

Pretežit dio u ovoj zbirci prikupljenih dokumenata nalazi se u fondovima i zbirkama Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, posebice: Odjel za zaštitu naroda (OZN-a) za Hrvatsku, Javno tužiteljstvo Socijalističke Republike Hrvatske (JT SRH), Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske (CK SKH). Uvršteni su i dokumenti što se nalaze u državnim arhivima u Karlovcu, Osijeku (i Vinkovcima) i Slavanskom Brodu. Od dokumenata iz stranih arhiva, najviše je dokumenata iz Vojnog arhiva Vojnoistorijskog instituta Vojske Srbije i Crne Gore i Arhiva Jugoslavije u Beogradu. Od ukupno 118 dokumenata (7 u preslici) prikupljenih u ovoj zbirci samo je desetak do sada objavljeno.

Svi u ovoj zbirci prikupljeni dokumenti su iz razdoblja kad se Komunistička partija izborila za vlast djelovanjem svojih vojnih, policijskih i pravosudnih institucija. Prilikom izbora priređivači su nastojali uvrstiti dokumente što potječu iz svih dijelova Hrvatske, što je donekle i uspjelo. Osim masovnih i pojedinačnih zločina, većina dokumenata navodi i različite oblike represije – pljačku, konfiskaciju imovine, masovna protjerivanje pripadnika pojedinih naroda ili društvenih skupina, zlostavljanja, mučenja, ponižavanja. U zbirku je uvršten i manji broj dokumenata koji partizansku i komunističku represiju i zločine ne navode izravno, ali su važni za razumijevanje sveukupnog stanja i ozračja u razdoblju koje prikazujemo. U zbirku je uvršteno i nekoliko nezaobilaznih i najznačajnijih dokumenata najviših državnih/političkih i vojnih vlasti DF Jugoslavije i FD Hrvatske, NOV i PO Jugoslavije/Hrvatske donesenih u razdoblju od svibnja 1944. do kolovoza 1945.: Deklaracija Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske (9. svibnja 1944.), Uredba o vojnim sudovima Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije (24. svibnja 1944.), Zapovijed Štaba III. JA podređenim postrojbama o postupku sa zarobljenicima (29. travnja 1945.) i Ukaz

Predsjedništva AVNOJ-a o općoj amnestiji i pomilovanju (3. kolovoza 1945.). Navedeni dokumenti trebali su upućivati na htijenje partizanskog pokreta i komunista, da s jedne strane državu izgrađuju i namjeravaju izgrađivati na demokratskim načelima, poštujući ljudska, građanska, nacionalna i etnička prava i međunarodne građanske i vojne zakone, dok s druge strane da utvrde pravni okvir za kažnjavanje ratnih zločinaca i «narodnih neprijatelja». No, većina dokumenata u ovoj zbirci svojim sadržajem svjedoči da je praksa bila potpuno drukčija, štoviše suprotna. Ne samo da su odredbe kaznenih zakona bile slobodno tumačene pri kažnjavanju, već su u većini slučajeva primjenjivana izvansudska uklanjanja stvarnih ili mogućih neprijatelja (ubojstva, zatvaranja) i pljačke njihove imovine.

*

Tijekom Drugog svjetskog rata Komunistička partija Jugoslavije/Hrvatske i partizanski pokret izričito su tvrdili da im je strano nasilje i nezakonitost. U poslijeratnoj Jugoslaviji komunističke vlasti iskazuju iste stavove. Nasuprot tome, mnogobrojni događaji opisani u dokumentima prikazuju znatno drukčije stanje. U nakani da se riješi nepoželjnih suparnika u borbi za vlast još tijekom, a posebice potkraj rata i u neposrednom poraću KPJ/KPH služila se radom posebnih službi i jedinica NOV i PO.

U poznavanju i razumijevanju partizanske i komunističke represije i zločina potkraj i nakon Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji i Hrvatskoj veoma je važna dokumentacija nastala pri radu postrojbi NOV i PO Jugoslavije/Hrvatske, organa KP Jugoslavije/Hrvatske i organa unutarnjih poslova (posebice Odjela za zaštitu naroda/OZN-a i Korpusa narodne obrane Jugoslavije/KNOJ), jer su oni pri organizaciji i izvođenju represije i zločina imali presudnu ulogu.

OZN-a pri Povjereništvu narodne odbrane Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ), osnovana je 13. svibnja 1944. po zapovijedi vrhovnog zapovjednika NOV i PO Jugoslavije Josipa Broza Tita. Zadatak OZN-e, bio je politička obavještajna i protuobavještajna služba na okupiranom teritoriju Jugoslavije i u inozemstvu, te protuobavještajna služba na oslobođenom teritoriju i u vojsci. OZN-a je djelovala u četiri odsjeka: Prvi odsjek – obavještajni, Drugi odsjek – protuobavještajni, Treći odsjek – protuobavještajna služba u vojsci, Četvrti odsjek – statističko-tehnički. OZN-a je djelovala i pri glavnim štabovima, armijama i korpusnim oblastima s istovjetnim ustrojem kao i OZN-a pri NKOJ-u.

KNOJ je osnovan 15. kolovoza 1944. s osnovnom zadaćom osiguranja pozadine NOV i održavanje reda na oslobođenoj teritoriji, te «likvidacije četničkih, ustaških, belogardejskih i drugih antinarodnih bandi». KNOJ je bio neposredno potčinjen vrhovnom zapovjedniku NOV i PO Jugoslavije, koji je zapovijedao preko načelnika OZN-e. Korpus je u svom sastavu do 15. svibnja 1945. imao sedam divizija. Hrvatska divizija narodne obrane (1. divizija KNOJ-a) osnovana je 5. kolovoza 1944. U svom sastavu imala je pet brigada razmještenih na cijelom području Hrvatske. Prva brigada djelovala je na području Like, Korduna, Banovine i Pokuplja, Druga brigada na području Slavonije, Treća brigada na području Hrvatskog zagorja, Moslavine i Kalnika, Četvrta brigada na području Istre i Gorskog kotara, a Peta brigada na području Dalmacije.

Dokumenti prikupljeni u ovoj zbirci, nedvojbeno potvrđuju:

unatoč zapovijedi Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 6. prosinca 1944., da se sa zarobljenicima ima postupati po međunarodnom pravu, a koju Štab III. JA 29. travnja 1945. prosljeđuje svojim postrojbama, brojni dokumenti potvrđuju, da je ubijanje ratnih zarobljenika potkraj i neposredno nakon Drugog svjetskog rata bilo sasvim uobičajeno i uglavnom nekažnjavano. Masovne likvidacije «neprijatelja» tijekom 1944. i 1945. izvođene su na temelju prethodnih odluka najužeg partizanskog/partijskog vodstva. Iako do sada nije utvrđeno postojanje dokumenata/odluka Glavnog štaba NOV i PO Jugoslavije/Generalštaba JA, CK KPJ o načinu uklanjanja, ne samo «ratnih zločinaca» i «narodnih neprijatelja», već i ideoloških i političkih suparnika ili protivnika, što brže i bez previše skrupula (pitanje da li su takve odluke ikada i donesene u pisanom obliku), dokumenti prikupljeni u ovoj zbirci, upućuju na gore navedenu mogućnost. U dva dokumenta izrijeком se spominju «zaključci» i «direktive» o provođenju masovne likvidacije kao što je depeša Aleksandra Rankovića, «drugog čovjeka nove Jugoslavije», koji nezadovoljan radom OZN-e za Hrvatsku i brojem likvidiranih u Zagrebu, 15. svibnja 1945. napominje: «!..! Za 10 dana u oslobođenom Zagrebu streljano je samo 200 bandita. !..! Radite suprotno od naših naredjenja jer smo rekli da radite brzo i energično i da sve svršite u prvim danima», ili «direktiva» o provođenju masovnih likvidacija kao primjerice u Dalmaciji, «da prilikom oslobađanja uhapsе što više ljudi, jedan dio od tih, koji ispunjavaju potrebne uslove, likvidiraju.» Ostali dokumenti iz različitih krajeva Hrvatske svjedoče o masovnim likvidacijama provođenim od raznih postrojbi i ustanova NOV i POJ, koje se u takvom broju sigurno ne bi mogle događati bez «direktiva» najvišeg rukovodstva ili barem njegovog prešutnog odobravanja. Zanimljivo je da je potkraj studenoga 1944. OZN-i dana «direktiva po kojoj oni više nemaju ovlaštenje da vrše likvidaciju bez suda, osim naročitih izuzetaka», a većina dokumenata svjedoči da najmasovnije likvidacije izvode upravo pripadnici OZN-e ili se izvode po njihovim naredbama poslije toga datuma. Tako u srpnju 1945. načelnik OZN-e za Hrvatsku general Ivan Krajačić – Stevo na savjetovanju načelnika i rukovodstva OZN-e u završnoj riječi iznosi: «Drugovi, prestanite konačno sa likvidacijom!», a i to objašnjava, ne činjenicom da je to zločin, već zbog uznemirenosti u narodu.

Masovne i pojedinačne likvidacije provode pripadnici partizanskih postrojbi i ustanova, prije svega pripadnici OZN-e i KNOJ-a. Naredbodavci i izvršitelji, svjesni nelegalnosti takvih postupaka, nastoje provesti likvidacije «konspirativno». Iskazane zamjerke masovnih likvidacija viših zapovjedništava odnose se u pravilu na način provođenja, a ne na njihovu osudu. Ubijanja bez suđenja i utvrđivanja individualne krivnje, nerijetko se izvode na neprimjeren i okrutan način, ponekad uz sadističko uživljanje nad žrtvama. U poslijeratnom vremenu, u sustavu Ministarstva unutrašnjih poslova, Milicija je trebala osiguravati red i mir, obranu od odmetničkih skupina, utvrđivanje krivičnih postupaka i izvršavanje kazni. Istovremeno, od strane Milicije provedena je represija i počinjeni su brojni zločini nad stanovništvom.

U početku rata partizansko pravosuđe je djelovalo na revolucionaran način bez nekih ustaljenih oblika. Naime, nije bilo jedinstvenih propisa o organizaciji vojnih

sudova, njihovoj nadležnosti i djelatnosti. Međutim, rukovodeći se istim ciljem izraženim u krilatici «Smrt fašizmu – sloboda narodu!», vojni sudovi su kao revolucionarni organi jedinstveno ostvarivali svoju namjenu, smatrajući da «treba osuditi sve ono što nanosi štetu interesima naroda i narodnooslobodilačke borbe». O većini presuda, osobito onih na smrt, koje su donijeli vojni sudovi pri partizanskim postrojbama, malo je sačuvanih dokumenata i podataka. Iz tih malobrojnih sačuvanih dokumenata vidljivo je da su prečesto izricane smrtne presude za koje nije bilo pravog razloga. To je omogućavala i činjenica, što nije bilo potrebnih i valjanih zakona i uputa. Iako je Uredba o vojnim sudovima Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 24. svibnja 1944. značila napredak u vojnom sudovanju, i dalje je pri izvođenju presuda dolazilo do kršenja osnovnih pravnih načela te nerijetko, kao i ranije, do samovolje pojedinaca. Sve do donošenja Zakona o vojnim sudovima od 24. kolovoza 1945., vojni sudovi su bili nadležni za najvažnija krivična djela bez obzira da li je počinitelj bio vojna ili civilna osoba. Od tada se vojni sudovi ograničavaju na vojne osobe i ratne zarobljenike, odnosno na sve «koji slabe narodnu obranu i odaju vojne tajne».

U sustavu revolucionarnog sudstva, i vojni i civilni sudovi dobili su posebnu ulogu, koja je u Hrvatskoj došla do izražaja naročito tijekom 1945. i 1946. u mnogobrojnim političkim i montiranim sudskim procesima. Rukovodstvo partizanskog pokreta istodobno s osnivanjem organa «narodnih vlasti», oblikuje i novi pravni sustav u Hrvatskoj. Novi pravni propisi i načela koje je donio ZAVNOH, posebice njegov Odjel pravosuđa, utvrdili su osnovna «revolucionarna» načela sudskog sustava u Hrvatskoj tijekom Drugog svjetskog rata i u neposrednom poraću. Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj od 24. travnja 1945., kao i nešto kasnije donesen Zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države od 25. kolovoza 1945. konačno su utanačili kako zaštititi «osnovne tekovine NOB-e».

Ipak, očito je nezadovoljstvo i nepovjerenje zapovjedništava NOV i PO Jugoslavije/ JA, OZN-e i KNOJ-a prema radu vojnih sudova i sudova za zaštitu nacionalne časti. U većini dokumenata koji opisuju masovna i pojedinačna ubojstva, navodi se da je jedan od razloga zašto se ona sprovode, nepovjerenje u rad sudova koji ne izvršavaju svoju zadaću. Prema tumačenju istaknutog člana CK KPH Duška Brkića iz srpnja 1945.: «Nama se dao jedan kratki period vremena za trajanje tih revolucionarnih sudova, kao što je Sud nacionalne časti i Vojni sudovi, da bi u najkraće vrijeme očistili zemlju od neprijateljskih elemenata, bilo kaznom smrti ili robijom, kako bi neprijatelja onemogućili i zahvatili stvar u svoje ruke». Bezuvjetno neprihvatanje «direktiva» od strane vojnih i političkih ustanova NOB-a kako osuditi «narodne neprijatelje» ili odbijanje sastavljanja sudskih presuda za osobe koje su prethodno ubijene, opljačkane i izmrcvarene, tumači se «političkom neizgrađenošću», «nesaživljenošću s pokretom i borbom» i «malograđanštinom» članova sudova. Nezadovoljstvo ide tako daleko da si pojedini organi OZN-e dopuštaju prijetiti kako će podignuti «optužnicu protiv takovoga suda zbog sabotaže NOB-e».

Odlukom Predsjedništva ZAVNOH-a osnovana je 18. svibnja 1944. Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (skraćeno nazivana i Zemaljska komisija za ratne zločine, odnosno ZKRZ), te su donesene upute za njezin

rad. Naime, nova je vlast u Jugoslaviji i Hrvatskoj za sve stvarne i pretpostavljene «neprijatelje naroda» i «ratne zločince» nastojala prikupiti podatke i potkrijepiti svoj stav i odnos prema njima. Pokazalo se da novoj vlasti i organima koji su imali zadaću ratne zločine registrirati, tragati za počiniteljima i prikupljati dokazni materijal i nije bilo potpuno jasno što je ratni zločin. Političko ozračje kojemu su pridonijeli takvi stavovi i postupci, bilo je sve prije negoli normalno stanje.

Protivnici ili pretpostavljeni protivnici nove vlasti, uklanjani su po kratkom postupku ili su suđeni na sudskim procesima. Osim «ratnih zločinaca», ubijaju se ili uhićuju i osuđuju politički protivnici, stvarni ili pretpostavljeni, na temelju paušalnih optužbi. Primjerice, u izvješću OZN-e III. VI. korpusa NOV i PO Jugoslavije od 15. siječnja 1945. istaknuto je: «Razlog ovim likvidacijama bilo je stanovište, koje u Slavoniji uzela ne samo O.Z.N. a III, nego i druge ustanove, a koja se svodi na ovo: Bez mnogo skrupula treba likvidirati sve one za koje znamo da su nam neprijatelji i koji će sutra biti protiv nas». Na prvom savjetovanju načelnika i rukovoditelja OZN-e za Hrvatsku u srpnju 1945., načelnik OZN-e za okrug Gorski kotar naveo je: «na staro oslobođenom terenu uspjelo se do oslobodjenja čitavog okruga odstraniti aktivnost reakcije, naročito HSS-a, koji je bio najjači neprijatelj, i to hapšenjima i likvidacijom ili političkim radom i čisto političkom borbom, u kojoj su izgubili pojedinci svaki ugled u narodu, tako da ne predstavljaju nikakovu opasnost danas u narodu».

Zanimljivo je i pomalo iznenađujuće, što dokumenti pokazuju, da pri provođenju masovnih zločina i ostalih represalija nad poraženim neprijateljima zapovjednu partizansku hijerarhiju ne vodi toliko iracionalni osjećaj osvete, koliko racionalna težnja eliminiranja političkih protivnika u osvajanju vlasti. Neprijatelje ili pretpostavljene neprijatelje trebalo je likvidirati fizički, materijalno i politički. Masovno protjerivanje, upućivanje u logore i razvlašćivanje pripadnika narodnih skupina (Mađari i posebice Nijemci) u manjoj je mjeri osveta za njihovo priklanjanje, stvarno ili pretpostavljeno, nacionalsocijalističkoj ideologiji, a više način za promjenu nacionalne strukture stanovništva na pojedinim područjima i pokušaj rješavanja socijalnih problema. Nova je vlast bila svjesna činjenice da se konfiskacijom imovine svih stvarnih i pretpostavljenih neprijatelja otvara mogućnost za cjelovitu provedbu agrarne reforme i kolonizacije. Konfiskacija imovine «narodnim neprijateljima» predviđena najprije Odlukom Predsjedništva AVNOJ-a o prijelazu u državno vlasništvo neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom neprisutnih osoba i o sekvestru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otuđile od 21. studenoga 1944., te provedena Zakonom o konfiskaciji imovine i izvršenju konfiskacije od 9. lipnja 1945., bila je i sredstvo njihovog onemogućavanja u budućem sukobu, ali ujedno i stjecanje materijalnih privilegija za viši sloj sudionika NOB-a. Nakana je novih komunističkih vlasti očito bila gospodarski uništiti sve društvene slojeve koje je smatrala glavnim neprijateljima novog društvenog poretka.

Dokumenti u ovoj zbirici pokazuju, da je KP negirala građanske i političke slobode, privatno vlasništvo, slobodno tržište, te potiskivala tradicionalne vrijednosti poput religije i nacionalne/etničke baštine. Svi oni koji to nisu shvatili na vrijeme, progonjeni su politički i sudski. Komunistički obračun sa stvarnim i pretpostavljenim protivnicima

bez razlike, institucionalan ili izvaninstitucionalan, tijekom rata ili u poraću, bio je masovan i nemilosrdan.

Namjera potpunog i radikalnog obračuna s neprijateljem, bila je i naredba Vicka Krstulovića, ministra unutarnjih poslova FD Hrvatske, o Uklanjanju vojničkih groblja okupatora od 6. srpnja 1945., koja je obuhvatila groblja i nadgrobne spomenike vojnika njemačke, talijanske i mađarske vojske, te ustaše. Iako je naredba izuzimala grobove domobrana, lokalne su vlasti, svjedoče događaji, rušile groblja i nadgrobne spomenike svih neprijateljskih vojski, uključujući i domobranske.

Iz dokumenata u ovoj zbirci, ali i inače dostupnih dokumenata, vidljivo je da su pojedini slučajevi partizanske i komunističke represije i zločina nailazili na osudu pojedinaca iz ustanova i postrojbi nalogodavaca i izvršitelja takvih djela. Brojni slučajevi nepravilnosti, a i represije i zločina, spominjani su i na sjednicama CK KP Hrvatske.

Dugo vremensko razdoblje u kojemu su se represija i zločini provodili, broj stradalnika i žrtava, kao i broj nalogodavaca i izvršitelja represije i zločina, upućuje na to da se sve ipak provodilo nekažnjeno. Pojedini slučajevi sudskih presuda izvršiocima zlodjela, ne isključuju izrečene tvrdnje. Zbrojimo li samo navode o likvidiranim koji se donose broјčano ili poimenično u dokumentima u ovoj zbirci, dolazimo do broja od oko 6800 ubijenih pretežito vojnika, ali i civila. Pri tome nisu uzeti u obzir navodi koji sadrže podatke o masovnim likvidacijama neutvrđenog broja vojnih i civilnih osoba, kao primjerice višednevne likvidacije od strane cijele jedne partizanske postrojbe s više od 400 vojnika ili odvođenje na strijeljanje vagona «bandita» i kamiona zarobljenika. Isto tako ovdje nisu uzeti u razmatranje ni navodi i podaci o strijeljanima temeljem sudskih presuda.

*

Danas je teško, pa i gotovo nemoguće, rekonstruirati količinu i sudbinu dokumentacije vojnih i civilnih postrojbi i ustanova NOV i PO Jugoslavije/Hrvatske, organa KP Jugoslavije/Hrvatske, te DF/FNRJ Jugoslavije odnosno FD/NR Hrvatske, koja se odnosi na sustav komunističke represije i zločina tijekom i neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata.

Pojedini dokumenti iz ove zbirke navode i potvrđuju da je produkcija dokumenata NOP-a i u prvoj fazi rata, u razdoblju do 1943., bila na zavidnoj razini. Tijekom 1944., a posebice 1945., kada NOV i PO Jugoslavije raspolaže stabilnom pozadinom i popriličnom logistikom, količina dokumenata nedvojbeno je znatno veća. U tom razdoblju i vlastitoj, ali i neprijateljskoj dokumentaciju i arhivskom gradivu ustanove NOP-a posvećuju punu pozornost. Uglavnom zbog toga što se nova država izgrađivala na centralističkim načelima, a ne zbog nacionalističkih motiva, iako ni ta činjenica nije zanemariva, najveći dio arhivskog gradiva NDH i cjelokupno gradivo NOV i PO Hrvatske završilo je u Beogradu, gdje se i danas nalazi. Treba napomenuti da je odavno objavljen i poznat popis tog gradiva, međutim tim popisima nije obuhvaćeno gradivo OZN-e i UDB-e, te KNOJ-a, glavnih naredbodavaca i izvršilaca represije i zločina. Što se s tom dokumentacijom dogodilo, nezahvalno je i teško pretpostaviti.

Uvid u dostupnu dokumentaciju Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, donekle omogućuje rekonstrukciju sudbine dokumentacije OZN-e za Hrvatsku. Primjerice: Komisiji za prikupljanje i sređivanje materijala o historijatu resora unutarnjih poslova 2. uprave Državnog sekretarijata za unutarnje poslove Narodne Republike Hrvatske, Opuномоства Uprave državne bezbjednosti Državnog sekretarijata unutarnjih poslova Narodne Republike Hrvatske izvješćuju tijekom studenoga 1954. o nepostojanju gradiva. UDB-a DSUP NRH za kotar Petrinja javila je, da nije poznato gdje se nalazi arhiva, ali da «!...! postoji velika vjerojatnoća da je sa ostalim starim papirima predana poduzeću otpad u nekoj od posleratnih godina». UDB-a DSUP NRH za kotar Nova Gradiška javila je, kako «misle», da je arhiva Ozne za Slavoniju spaljena u Osijeku 1946. UDB-a DSUP NRH za kotar Čazma javila je, da su dokumenti «vjerojatno» uništeni 1950. prilikom sređivanja arhive i slanja «iste u jednom djelu u CA, a u drugom dijelu se spaljila». UDB-a DSUP NRH iz Pakraca javila je da nema dokumenata, «!...! jer je 1950. sva arhiva, a medju njom i dokumenti koji datiraju iz vremena rada našeg resora u toku NOB-a su spaljeni. Osim toga je jedan dio materijala upućen u centralnu arhivu koja se nalazi kod Državnog sekretarijata». UDB-a DSUP NRH iz Varaždina javila je da nema dokumenata, ali da bi mogli biti u arhivu UDB-e NRH ili «je spaljeno». Nedvojbeno je da se gradivo OZN-e koje je sadržavalo podatke i navode o represiji i zločinima postupno i sustavno uništavalo kao nepoćudno i kompromitirajuće za vlast. Primjerice, uz dopis s prilogom OZN-e VI. korpusa, koji je uputila III. odsjeku OZN-e za Hrvatsku «pregled kao i imena likvidiranih lica u razmaku od 15. IX. 1944. do 1. I. 1945. !...!», s napomenom «skoro sve likvidacije su izvršene bez zapisnika», zabilješka je odgovorne osobe iz Službe državne sigurnosti Republičkog Sekretarijata unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske od 3. ožujka 1986.: «Dokumentacija je pronađena među ostalom dokumentacijom na kojoj je radila Radna grupa, tako da do sada nije bila evidentirana !...!. Zbog svoje delikatnosti, predlažem da se ista dokumentacija ODMAH UNIŠTI, zbog opće poznatih razloga». Nakon svega, do danas nije niti stručnoj, a kamoli ostaloj javnosti, poznato koliko se takvog «nepoćudnog» arhivskog gradiva još uvijek nalazi po arhivima državnih ustanova, u prvom redu Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske i Ministarstva unutarnjih poslova Srbije i Crne Gore, a i drugdje, posebice u arhivima u Beogradu. Naime, nepoznato je gdje se nalazi dokumentacija MUP-a FD/NR Hrvatske za razdoblje od 1944. do 1953., koji je od Ministarstva pravosuđa u ljeto 1945. preuzeo brigu o zarobljeničkim logorima u Hrvatskoj. U Hrvatskom državnom arhivu nalazi se tek 79 kutija i tri knjige gradiva Ministarstva pravosuđa za razdoblje od 1945. do 1949. i četiri kutije gradiva Ministarstva unutarnjih poslova za razdoblje od 1945. do 1953. i to uglavnom računovodstvene naravi.

*

Prema mišljenju priređivača prikupljena količina i raznolikost dokumenata o partizanskoj i komunističkoj represiji i zločinima u Hrvatskoj u razdoblju od 1944. do 1946. dostatna je i reprezentativna za objavljivanje. Osim toga, smatrali smo, da je i šezdesetogodišnjica završetka Drugog svjetskog rata prigoda za upoznavanje stručne i ostale javnosti s dokumentima isključivo postrojbi i ustanova NOV i PO Jugoslavije/Hrvatske, organa KP Jugoslavije/Hrvatske, te DF/FNRJ Jugoslavije odnosno FD/

NR Hrvatske, koji nedvojbeno svjedoče da su se masovna represija i zločini nad poraženim neprijateljima provodili planski i sustavno, institucionalno, ali još više izvaninstitucionalno, po zapovijedima najviših partijskih, vojnih i državnih vlasti. To potvrđuju i manje-više identični «rukopisi» prikupljenih dokumenata bez razlike na kojoj vojnoj i političkoj razini ili području Hrvatske/Jugoslavije nastali.

Partisan and Communist Repression and Crimes in Croatia, 1944-1946, Collection of documents

Documents presented in this collection are result of research conducted by two historians and two archivists. They collected the documents throughout the several years of work within the various scientific projects and archival work connected with the World War II and immediate post-war period.

The largest number of published works regarding the partisan and communist repression and crimes in Croatia at the end and immediately after the World War II are based on various statements of participants of those events, mostly those from the defeated side and certain amount of information about missing and persecuted also exists, but these works very rarely used original archival documents.

This is the main reason for the publishing of this collection, because it consists of documents of units and institutions of People's Liberation Army and Partisan Detachments of Yugoslavia/Croatia, PLA & PD of Yugoslavia/Croatia (Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije), institutions of Communist Party of Yugoslavia/Croatia (Komunistička partija Jugoslavije/Hrvatske), Democratic Federative/Federative People's Republic of Yugoslavia and Federative State/People's Republic of Croatia. The collection covers the most significant available original materials concerning the repression and crimes of partisan movement led by the Communist Party of Yugoslavia committed against the military and political opponents defeated during World War II, as well as against all those considered to be a real or imagined threat for the communist authorities in the realisation of their goal to achieve complete power in the new Yugoslav state.

The largest amount of documents in this collection is placed in record groups and collections of the Croatian State Archives in Zagreb, especially in the following record groups: Department for the protection of people for Croatia (Odjel za zaštitu naroda za Hrvatsku, OZN-a), Public Prosecution Office of Socialistic Republic of Croatia (Javno tužiteljstvo Socijalističke Republike Hrvatske, JT SRH) and Central Committee of League of Communists of Croatia (Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske, CK SKH). Documents from regional state archives in Karlovac, Osijek (and Vinkovci) and Slavonski Brod are also included. Regarding documents from foreign archives, majority of them are from Military Archives of the Military Historical Institute of the Army of Serbia and Montenegro and from Archives of Yugoslavia in Belgrade. From the total amount of 118 documents (7 copies) presented in this collection, only ten were previously made public.

All documents in this collection are related to the period when the Communist Party was securing its complete power by the actions of its military, police and legal bodies. The authors tried to include documents covering all regions of Croatia,

Beside mass and individual crimes, majority of documents describe various types of repression – robbery, confiscation of property, as well as mass scale expulsion of members of certain ethnic or social groups, violence, torture and humiliation. The collection also contains smaller number of documents that are not directly connected with

partisans and communist repression and crimes, but they are important for understanding of the general situation and environment of the reviewed period. The collection also includes several unavoidable key documents of the highest state/political and military authorities of Democratic Federative Yugoslavia and Federal State of Croatia, and People's Liberation Army and Partisan Detachments of Yugoslavia issued from May 1944 to August 1945, more precisely documents of the State Anti-Fascist Council of National Liberation of Croatia (Zemaljsko antifaštičko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske, ZAVNOH), Supreme Headquarters of People's Liberation Army and Partisan Detachments of Yugoslavia, Headquarters of 3rd Yugoslav Army and Anti-Fascist Council of National Liberation of Yugoslavia (Zemaljsko antifaštičko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, AVNOJ). These documents clearly show that partisan movement and communists publicly preached the creation of the new state on democratic principles, with respect to human, civil, national and ethnic rights and international civil and military laws with establishment of legal framework for punishment of war criminals and "people's enemies". But majority of documents in this collection clearly show that the real action of communist completely disregarded the official principles. The paragraphs of criminal law were misinterpreted during trials and in numerous cases elimination of real and possible enemies (killing, imprisonment) and robbery of their property took place without any form of legal proceedings.

*

During the World War II Communist Party of Yugoslavia/Croatia and partisan movement explicitly claimed that they do not support violence and unlawful practice. In post-war Yugoslavia communist authorities expressed the same attitude. Contradictory to that, many events described in collected documents show completely different pattern of behaviour. In the attempt to destroy unwanted rivals in the power struggle during and especially after the war, the communist organized several special services and units within the People's Liberation Army and Partisan Detachments. Documents of partisan units and communist organization are crucial for the understanding of partisan and communist repression and crimes at the end and after the World War II. Especially important are documents of internal affairs bodies, such as Department for the protection of people (OZN-a) and Corps of the National Defence of Yugoslavia (Korpus narodne obrane Jugoslavije, KNOJ)) since these institutions had a crucial role in the organisation and execution of repression and crimes.

On May 13, 1944 Supreme Commander of People's Liberation Army and Partisan Detachments Josip Broz Tito ordered the establishment of Department for the protection of people within the Commission of National Defence of the National Committee of Liberation of Yugoslavia. The task of this service was political intelligence, counter intelligence service on the occupied territory and abroad and counter intelligence service on liberated territory and within the partisan units. Its work was organized in four sections: First section – intelligence, Second section – counter intelligence, Third section – counter intelligence in partisan units, Fourth section – statistics and technology. Detachments of this service were also established within general staffs, army and corps sectors.

Corps of the National Defence of Yugoslavia was established on August 15, 1944. Its main task was to secure the rear of partisan units, to keep order on liberated territory and to "liquidation Chetnik, Ustasha, White Guard and other anti-people gangs". The Corps was under the direct command of the Supreme Commander of People's Liberation Army and Partisan Detachments, who issued his orders through the Chief of the Department for the protection of people. Until May 15, 1945 the Corps was composed of seven divisions. Croatian Division of People Defence (1st Division of the Corps of the National Defence of Yugoslavia) was established on August 5, 1944. It consisted of five brigades located throughout the territory of Croatia. The 1st brigade was covered the territory of Lika, Kordun, Banovina and Pokuplje, the 2nd Brigade covered the territory of Slavonia, the 3rd brigade covered the territory of Hrvatsko Zagorje, the 4th brigade the territory of Istra and Gorski Kotar and the 5th brigade the territory of Dalmatia.

*

Documents from this collection undoubtedly confirm the following:

Despite the order of Supreme Headquarters of PLA & PD of Yugoslavia from December 6, 1944 that prisoners of war must be treated accordingly to the international law, which was on April 29, 1945 forwarded by the Headquarters of 3rd Yugoslav army to all subordinated units, numerous documents confirm that killing of prisoners of war at the end and immediately after the World War II was quite widespread and mostly with impunity. Mass liquidations of "enemies" during the 1944 and 1945 were conducted after the previous decisions of the highest partisans/party leadership.

The documents/decisions of Supreme Headquarters of PLA & PD of Yugoslavia/ General Staff of Yugoslav Army and Central Committee of the Communist Party of Yugoslavia on radical and massive liquidation of "war criminals" and "public enemies", but also of ideological and political rivals, has not yet been found. It is doubtful that such decision was ever made in written form. Nevertheless the documents in this collection indicate the possibility that such decision was indeed made. In two documents "conclusions" and "directives" about implementation of mass liquidations are explicitly mentioned. The first is a dispatch of Aleksandar Ranković, "the second man of new Yugoslavia" from May 15, 1945. In the dispatch Ranković is unsatisfied with the work of Department for the protection of people for Croatia and with the number of persons liquidated in Zagreb: "/.../ During 10 day in liberated Zagreb only 200 bandits was shot /.../ You work contrary to our orders since we have told you to work quickly and efficiently and to finish all in the first days". The second document confirming the existence of liquidation plan is the "directive" for the implementation of mass liquidations, for example in Dalmatia, The "directive" states "that during liberation as much as possible people should be imprisoned, one part of those which satisfy needed requirements should be liquidated". Other documents from different parts of Croatia testify about mass liquidations committed by the various units and bodies of PLA & PDY. These widespread liquidations could not have taken place without "directives" of the highest authority or at least without its tacit approval. It is interesting that during late November 1944 the Department for the protection of people received "directive by which from then on they do not have the authority to perform liquidation without court, except special

exceptions”, and majority of documents testify that the largest mass liquidations were performed after that date exactly by Department for the defence of people or by their orders. In July 1945 general Ivan Krajčić Stevo, chief of Department for the protection of people for Croatia, during the conference with his subordinates stated: “Comrades, you should finally stop with liquidation!” not because it was a crime, but because of anxiety among the population.

Mass and individual liquidations were conducted by partisan units, but mostly by members of the Department for the protection of people and Corps of the National Defence of Yugoslavia. Ordering authorities and executors, aware of the illegality of such procedures, tried to carry out liquidations “in conspiracy”. Expressed objections on mass liquidations by the higher commands were usually related to the way of execution, and not against the liquidations themselves. Killings without trial and proof of individual guilt were, note infrequently, done in unsuitably, cruel and sometimes sadistic manner. In post-war period, the Ministry of Internal Affairs and People's militia were organized to secure the order and peace, to fight the outlaw groups, and to carry out the sentences issued after the criminal procedures. At the same time these bodies carried out repressions and committed numerous crimes against the civilians.

In the beginning of the war partisan administration of justice/jurisdiction was conducted in the revolutionary manner, without any detailed procedure. No unique regulations of the military courts existed. They acted according to the “Death to fascism, liberty to people!” and as revolutionary bodies they fulfilled their purpose, because “it is necessary to sentence everything that brings damage to interest of the people and national liberation struggle.” There are only few documents about the sentences issued by these partisan military courts, especially death-sentences. Nevertheless the available documents clearly show that the death sentences were ruled too often and without proper cause and such practice was made easier by the fact that there were no valid laws and legal instructions. Regulation on Military Courts issued by the Supreme Headquarters of PLA & PD of Yugoslavia on May 24, 1944 indicated an improvement in military justice system, but the arbitrary decisions and violation of basic legal principles were still widespread. Until the enactment of Military Courts Act on August 24, 1945, military courts were responsible for the most important criminal acts, regardless whether their perpetrator was soldier or a civilian. After May 24, 1945 military courts were restricted to prosecute only soldiers and prisoners of war, more precisely all those “who weaken the national defence and betray military secrets”.

Revolutionary legal practice was not restricted only to military courts, because numerous political show-trials were held in Croatia during 1945 and 1946. Partisan movement leadership established institutions of “people’s authorities” and within them also shaped the new legal system in Croatia. The State Anti-Fascist Council of National Liberation of Croatia and its Department of Justice issued new legal regulations and principles and defined basic “revolutionary” principles of legal system in Croatia during late World War II and in the immediate post-war period. On April 24, 1945 Presidium of the State Anti-Fascist Council of National Liberation of Croatia brought a decision on the “Protection of National Honour of Croats and Serbs in Croatia” and on

August 25, 1945 it also issued the act on criminal deeds against the nation and state in order to protect the "basic inheritance of national liberation struggle".

Yugoslav army, Department for the protection of people and Corps of the National Defence of Yugoslavia were obviously dissatisfied and suspicious toward the military courts and courts for the protection of national honour. In majority of documents describing mass and individual murders, it is stated that liquidations were conducted because there was no trust that the courts will do their job "properly". Accordingly to the interpretation of Duško Brkić, a distinguish member of the Central Committee of the Communist Party of Croatia from July 1945: "We were given a brief period during the existence of this revolutionary courts, Courts of National Honour and Military courts, so that we could in the shortest time clean the country from enemy elements, by death punishment or imprisonment, so that we can prevent the enemy and to take the control of the situation." Judges and other members of judiciary who rejected the unconditional orders from the military and political institutions of the partisan movement how to judge "public enemies" or those who rejected issuing sentences for the persons who had already been killed, robbed and tortured, were interpreted as "political immaturity", "non getting accustomed to movement and struggle" and "petty-bourgeois" of court members. Dissatisfaction went so far that some representatives of the Department for the protection of people threatened to raise a "charge against such court because of sabotage".

On May 18, 1944 the Presidium of the State Anti-Fascist Council of National Liberation of Croatia established the State Commission for the Establishment of Crimes of Occupiers and their Servants (State Commission for War Crimes), and enacted regulations for its work. New regime in Yugoslavia and Croatia was trying to collect data for all real and potential "people's enemies" and "war criminals". It is clear that new government did not have a completely clear attitude toward war crimes, because in the existing political climate accusation of war crime could even be attached to persons who have not committed such acts according to the international laws.

Enemies or supposed enemies of the new government were eliminated by short procedures or brought to the court. Beside "war criminals" also political opponents, real or supposed, were killed, imprisoned or sentenced based on charges not substantiated by strong evidence. For example, in one report of the Department for the protection of people from January 15, 1945 it is stated: "Reason for these liquidations was decision taken in Slavonia not only by the Department for the protection of people but by other institutions as well and it is basically the following: It is necessary to liquidate all those that we know they are our enemies and which will tomorrow be against us without many scruples." On the first conference of high officials of the Department for the protection of people for Croatia held in July 1945, the head of this service for the Gorski Kotar region stated that: on the old liberated territory it was managed, before the whole county was liberated, to remove reactionary activities, especially Croatian Peasant Party which was the strongest enemy and that is by arresting and liquidating or by political work and clean political struggle, in which individual lost every reputation among people, so today they do not represent any threat in public."

It's interesting but also surprising, as collected documents clearly show, that during the execution of mass crimes and others forms of repression against the defeated enemies, the commanding partisan officials were not led by the irrational revenge. Instead it was much more the rational attempt as rational to eliminate the political opponents in order to achieve complete power. It was necessary to liquidate enemies or supposed enemies physically, material and politically. Mass expulsion and imprisonment in camps of certain ethnic groups (Hungarians and especially Germans) was much less a revenge for their real or presumed support for the Nazi ideology and much more a way to change the national structure of population on specific territories and to attempt to solve social problems. The new government was aware of the fact that confiscation of property of real and supposed enemies opened the possibility for realisation of land reform and colonisation. Confiscation of "public enemies" property was anticipated by the decision of the Presidium of the Antifascist Council of the People's Liberation of Yugoslavia to transfer the "enemy property" and the property of absent persons under the state administration. This decision was made on November 21, 1944. On June 9, 1945 the Law on confiscation on property and implementation of confiscation was enacted. These measures disqualified the potential enemies and at the same time meant the possibility for higher communist officials to acquire material benefits. Intention of the new communist authorities was obviously to economically destroy all social classes who were considered the enemies of the new social order.

Documents from this collection show that communists denied citizen and political freedoms, private property, free market, and repressed traditional values such as national/ethnic heritage. Everybody who did not understand that was pressured politically or legally. Communist confrontation with real and supposed opponents without difference, institutional or non-institutional, during the war or in post-war period was massive and relentless.

Intention for complete and radical purge of the enemies is also clearly seen in the order of Vicko Krstulović, minister of internal affairs of the Federal State of Croatia on the removal of military cemeteries of occupying armies issued on June 6, 1945. It included cemeteries of German, Italian and Hungarian soldiers as well as Ustasha. Although the order excluded graves of Croatian home guardsmen, local authorities, as events witness, demolished cemeteries of all enemy armies, including those of the Croatian Home guards.

From documents presented in the collection, and from the ones accessible elsewhere, it is visible that particular cases of partisans and communist repression and crimes faced disapproval of individuals from various institutions. Numerous cases of irregularities in connection with the repression were also mentioned during the meetings of the Central Committee of the Communist Party of Croatia.

Long time period during which repression and crime were executed, number of sufferers and victims, as well as number of order-issuing authorities and executors of repression and crimes indicate that everything was done without punishment. If we only add up quotes on liquidated persons mentioned in the collected documents by number or by individual name, we came to approximate number of 6800 killed, mainly soldiers,

but civilians as well. While doing so, quotes containing data on mass liquidation of unknown number of military and civilian persons were not taken into consideration, for example several-days liquidations done by the whole partisans unit with more than a 400 solders or taking to execution by firing squad trainloads of “bandits“ or truck of prisoners. Likewise, quotes and data on executed by firing squad based on the judicial verdicts were also not taken into consideration.

*

Today is difficult, almost impossible, to reconstruct quantity and destiny of documentation of military and civilians institutions of the Yugoslav communist and partisan movement referring to the repression and crimes during and immediately after the end of the World War II.

Particular documents from this collection state and confirm that production of documents of the partisan movement during the first phase of the war, until 1943, was on a high level. During 1944, and especially 1945 when PLA & PD of Yugoslavia had a stabile background and considerable resources at they disposal, quantity of documents is without doubt, even higher. In this period the institutions of the partisan movement devoted full attention to their own, as well as to the enemy documentation and archival material. Mainly because the new state was build on centralistic principles, and not because of nationalistic motives, although that fact isn't irrelevant, the most part of archival material of Independent State of Croatia and whole material of PLA & PD of Croatia ended in Belgrade, where they are kept even today. It should be mentioned that list of that material is published and known a long ago, although this lists don't cover documents of the Department for the protection of people and Corps of the National Defence of Yugoslavia. What happened with these document is difficult to guess with certainty.

Access to available documentation of Croatian State Archives in Zagreb, partially provide reconstruction of destiny of Department for the protection of people for Croatia documentation. Some of preserved documents state that archives were destroyed, burned down or transferred to other locations. It is undoubtedly that the documents containing considerable data on repression and crimes were gradually and systematically destroyed because they were dangerous for the existing communist regime. After all, until today it is still unknown to professional and other public, how many such “dangerous” archival material is still placed in public authorities' archives, in first place in Ministry of Internal Affairs of Republic of Croatia and Ministry of Internal Affairs of Serbia and Montenegro and elsewhere, especially in archives in Belgrade. Namely, it is unknown where the documentation of Ministry of Internal Affairs of Croatia for the period from 1944 to 1953 are kept, which in summer of 1945 took responsibilities for taking care of prisoners camps in Croatia from Ministry of Justice. Croatian State Archives keeps only 79 boxes and 3 books of material of Ministry of Justice for the period from 1945 to 1949 and 4 boxes of material of Ministry of Internal Affairs from the period from 1945 to 1953 and that is mainly accountancy papers.

*

According to the opinion of historians and archivists who prepared this collection, amount and diversity of documents regarding partisan and communist repression and crimes in Croatia, in the period from 1944 to 1946 is sufficient and representative for publication. Beside that, we considered sixtieth anniversary of the end of the World War II as a right occasion for introducing professional and general public with documents of units and establishments of PLA and PD of Yugoslavia/Croatia, organs of Communist Party of Yugoslavia/Croatia and Democratic Federative/Federative People's Republic of Yugoslavia, that is Federal State/People's Republic of Croatia, which undoubtedly state that mass repression and crimes over defeated enemies were conducted according to plan and systematically, institutional and even more non-institutional, under the orders of highest party, military and state authorities. That is confirmed, as well, by more or less identical "writings" of collected documents, regardless of military and political level or territory of Croatia/Yugoslavia of their creation.